
Economia valenciana: llums i tenebres

ERNEST REIG

Universitat de València
Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques
ernest.reig@uv.es

Un dels llocs comuns habituals a l'hora de referir-se al País Valencià (PV) és assenyalar que és una regió rica. Tot i això, les dades expliquen una altra història, i és que el nivell de vida dels valencians, mesurat pel producte interior brut per habitant, només arriba al 88 % de la mitjana espanyola. Durant quaranta anys s'ha produït un distanciament progressiu i cap avall respecte a aquesta mitjana, tot i que la bretxa recentment ha deixat d'augmentar.

L'explicació no té a veure amb la taxa d'atur, que a hores d'ara només supera la mitjana espanyola en menys d'un punt percentual, ni amb una participació menor de la població al mercat de treball, ja que la taxa d'activitat és sensiblement similar. Està relacionada de manera determinant amb un baix nivell relatiu de productivitat del treball. Les raons d'això no es poden reduir a un model de desenvolupament basat en sectors intensius en mà d'obra i poc donats a la innovació tecnològica. És cert que, a més d'un intens procés de terciarització en què el comerç i l'hostaleria tenen un paper important, l'orientació tradicional de la indústria manufacturera valenciana ha estat cap a activitats de producció de béns de consum, que no han requerit habitualment mà d'obra d'alta qualificació ni s'han mostrat proclius a grans innovacions tecnològiques. Tot i això, es registra progressivament una tendència cap a la pèrdua de pes dels sectors tradicionals, com el del calçat, el del tèxtil i el del moble, i una expansió dels sectors de l'automòbil, la química i la indústria alimentària, i en àrees on era predominant la indústria de la joguina, molt sotmesa a la pressió competitiva de les importacions asiàtiques, s'ha produït espontàniament una reestructuració cap a plàstics destinats a altres usos.

Les mancances de l'economia valenciana no responen fonamentalment a un problema d'especialització productiva inadequada, sinó que estan relacionades amb un conjunt d'aspectes en què el País Valencià se situa sistemàticament per darrere de les comunitats autònomes (CCAA) més

avançades, i entre els quals cal esmentar el menor nivell educatiu de la població ocupada, la reduïda dimensió empresarial, la despesa insuficient en recerca i desenvolupament, una menor qualificació educativa de l'empresariat i una inversió en actius intangibles insuficient per part de les empreses. En relació amb aquest últim aspecte, la situació és favorable en despeses en publicitat i en marques comercials i disseny industrial, i no ho és en formació específicament dirigida a les necessitats de les plantilles laborals de les empreses o en R+D. Es tracta de limitacions de caràcter transversal que afecten l'activitat desenvolupada a la major part dels sectors productius i la correcció de les quals hauria de ser objecte d'un esforç sistemàtic i mantingut en el temps.

Els tòpics que circulen no es limiten a la riquesa relativa dels valencians, i val la pena assenyalar com a exemple l'agricultura valenciana. Contràriament al lloc comú que la representa com una pròspera agricultura familiar que lidera el sector de fruites i hortalisses, la realitat mostra que un amplíssim segment del sector agrari —citricultura principalment— es caracteritza per un model d'agricultura a temps parcial basat en explotacions molt petites que sobreviuen externalitzant diverses tasques per superar la impossibilitat d'assolir economies d'escala a cada explotació individual. I el lideratge en horticultura fa temps que es va desplaçar cap al sud, sobretot cap a Múrcia, a la recerca d'estructures productives més sòlides i més ben dimensionades.

No es tracta de negar el progrés de la societat valenciana des que es va aprovar l'Estatut d'autonomia en 1982. Des de llavors, i a preus constants, el PIB s'ha duplicat i el PIB per habitant ha augmentat un 60 %, mentre la població creixia en 1,3 milions de persones fins a assolir els 5 milions actuals, fet que mostra una capacitat per atraure immigració que representa una tendència històrica. Tot i això, el nivell de vida mitjà dels valencians està més a prop ara del dels andalusos i més lluny del dels bascos que el 1982. S'ha progressat, però més lentament que Espanya en el seu conjunt.

Un aspecte central de la problemàtica econòmica valenciana actual és l'infrafinançament atorgat pel sistema espanyol de finançament autonòmic (SFA), que situa el PV a la cua de les CCAA en termes del finançament rebut per habitant. Als orígens del problema es troba una situació de partida en què el desplegament territorial dels serveis públics de l'estat centralitzat del franquisme era clarament desigual, en detriment del PV entre altres regions. El mecanisme inicial de càlcul del finançament a rebre, basat en el cost dels serveis transferits, no va tenir en compte aquesta circumstància. Posteriorment, la inèrcia i els mecanismes de defensa de l'*statu quo* per part de les CCAA que resultaven afavorides pel model han perpetuat aquesta situació malgrat les successives reformes del SFA. El resultat és que actualment el finançament ajustat per habitant al PV representa tan sols el 94 % de la mitjana rebuda per les CCAA de règim comú —les forals ja són un altre món— i només el 76 % de la millor finançada entre elles, que és Cantàbria. Tot plegat es tradueix en una suma agregada d'infrafinançament que supera els 18.000 milions d'euros per al conjunt del període 2009-2019. El resultat és una mancança permanent de recursos que ha empès el PV a encapçalar el rànquing d'endeutament en proporció del PIB, no pas per excés de despesa en comparació amb altres comunitats autònomes, sinó per dèficit d'ingressos. Davant d'aquesta situació, els governs de la Generalitat Valenciana han intentat evitar que

la despesa en educació i sanitat per habitant s'allunyés massa de la mitjana i per això han hagut d'assumir una important esclatxa en la despesa pressupostada per altres serveis públics, entre els quals els que tenen a veure amb la promoció del desenvolupament econòmic.

Desmuntar tòpics recurrents no és caure en el pessimisme. La societat i l'economia valencianes ofereixen també perspectives positives, llums en lloc de tenebres. Al contrari que algunes regions de la meitat nord de la península que l'avantatgen en renda per habitant, el PV ha evitat el buidatge demogràfic, excepte en algunes comarques de l'interior, i manté una capacitat important d'atracció d'immigrants per motius laborals i d'altres residents estrangers. L'estructura productiva està força equilibrada a escala territorial, amb dues àrees metropolitanes importants, la de València, amb 1,7 milions d'habitants, i la d'Alacant-Elx, amb prop de 750.000, i amb districtes industrials especialitzats a diferents comarques. La capacitat emprenedora es manifesta en l'elevat ritme de sorgiment de noves empreses, algunes de les quals es creen a l'empara d'unes universitats que estan ben posicionades al rànquing espanyol. A poc a poc, el desequilibri entre l'esforç del sector públic i el del sector privat en matèria de recerca i desenvolupament es va reduint, a mesura que més empreses s'incorporen a la cultura de la innovació. La posició de la regió a l'*European Regional Innovation Scoreboard*, amb un perfil de «moderada+» no és dolenta en el context espanyol, encara que resta lluny de les regions europees classificades com a «fortes» o «líders» en innovació. Caldria afegir al balanç algunes iniciatives interessants per part de la Generalitat, com l'aposta per l'Institut Valencià de Finances, que ha promogut amb els seus crèdits l'activitat de les empreses durant les crisis de la COVID-19 i de la guerra d'Ucraïna, i també el paper de l'Agència Valenciana de la Innovació en aproximar els coneixements de científics i especialistes en tecnologia al món de l'empresa. En un pla més qualitatiu, ha estat un èxit l'ampli consens entre partits, sindicats i organitzacions empresarials quant a la necessitat de corregir el tracte discriminatori en matèria de finançament autonòmic, així com sobre la conveniència d'accelerar la construcció de les infraestructures ferroviàries del corredor mediterrani.

La tasca a què ara s'enfronten les autoritats autonòmiques valencianes és més complexa que en el passat. És més fàcil desenvolupar un programa de construcció d'infraestructures que introduir la cultura de l'avaluació de polítiques a l'Administració o que impulsar el trànsit cap a una economia del coneixement que generi, capti talent i el retingui. Aquesta última tasca ha d'afrontar la competència propera de grans àrees metropolitanes, alguna de les quals, com la madrilenya, gaudeixen del plus d'avantatges que els atorga la capitalitat, la configuració radial de les infraestructures espanyoles de transport i la concentració d'elits funcionarials i empresarials importants amb àmplia capacitat de decisió.